

ČÍTANIE AKO PROSTRIEDOK AKTIVIZÁCIE ŽIAKOV

Viera LAGEROVÁ

Trnavská univerzita v Trnave, Slovensko
E-mail: viera.lagerova@truni.sk

READING AS A MEANS OF ACTIVATING THE PUPILS

Viera LAGEROVÁ

Trnava University, Slovakia
E-mail: viera.lagerova@truni.sk

ABSTRACT: Activation of pupils is an essential part of the teaching process within our schools. In this endeavour, teachers are not always successful, but in prevalent cases they are able to support students and pupils to read the offered work, which might not correspond with their area of interests by using various methods and approaches, and thus gradually broaden their horizons of their perception of the world around. To support the reading during the tuition, we may use variety of activation and motivation methods that shift teaching into the phase of an active engagement of pupils into the class work and beyond. Through a discussion, establishing of a problem or a possibility of alternating a literary work, or maybe other forms of work, a pupil moves from a role of a passive recipient of a piece of information to an active participant in the teaching-learning process. By this approach, not only the reading literacy is developed, but the communication and cooperation skills as well. Gestion to reading should be a priority especially for primary school teachers at the first degree. By their work (especially by an active differentiation) and their overview in the field of children's literature, they can positively align their pupils in choosing a suitable book. Reading is the best way how to non-violently shape and positively influence the psychological and aesthetical development of children and young people.

KEYWORDS: reading, activating and motivational methods in tuition, authentic materials, reading literacy, reading comprehension, technologies, reading support

Aktivizácia žiakov je v dnešnej dobe technologického pokroku v rámci vyučovania, ale aj mimo, jedna z kľúčových operácií využívaná na to, aby žiaci boli ochotní aktívne pracovať na hodinách, teda vzdelávať sa mimo oblasti školského prostredia a využívať tak prostriedky vzdelávania, ktoré nemajú v škole, keďže tieto nie sú technologicky schopné držať krok s komerčným svetom. V prvom rade ide o to, aby mali žiaci súbor vedomostí, ktoré sú schopní využiť v každodennom živote a aj pri zvládnutí rozmanitých situácií a problémov. V dnešnom svete informácií, technológií, možností, rôznych variácií a služieb je nevyhnutné, aby mal každý jednotlivec súbor takých vedomostí, poznatkov, informácií, kompetencií a zručností, ktoré mu denne pomôžu využívať svoje zdroje na efektívnu prácu a rozhodnutia. Ako uvádza A. Rychnavská vo svojej prezentácii pre operačný program VZDELÁVANIE z 21.8.2012, súbor týchto zložiek sa nazýva funkčná gramotnosť, ktorú delíme na čitateľskú, matematickú, mediálnu, sociálnu, kultúrnu, environmentálnu, prírodovednú, finančnú.... Za najdôležitejšiu zložku funkčnej gramotnosti považujeme čitateľskú gramotnosť, ktorej rozvíjanie patrí medzi celoživotné úlohy všetkých jedincov a predstavuje veľký význam pre každodenné fungovanie, keďže veľká väčšina informácií je ľuďom predkladaná formou písaných textov rôznych štýlov. Čím zdatnejší čitatelia sme, tým ľahšie sa učíme a spracovávame potrebné informácie.

Ako sa uvádza v PIRLS čitateľská gramotnosť sa považuje za jednu z najdôležitejších schopností žiakov, pretože predstavuje „*schopnosť porozumieť a používať také písomné jazykové formy, ktoré vyžaduje spoločnosť, alebo ktoré majú hodnotu pre jednotlivca. Mladí čitatelia môžu konštruovať význam z rozmanitých textov. Čítajú za účelom vzdelávania sa, účasti v komunitách čitateľov v škole a v každodennom živote a pre potešenie*“ (Mullis at al, podľa Ladányiová, 2007, s. 7).

Čítanie ako prostriedok vzdelávania

Čítanie a čitateľská gramotnosť, ktorá zahŕňa zvládnutú techniku čítania s porozumením, vytvárajú základ pre rozvíjanie kľúčových kompetencií žiakov, a to hlavne schopnosť učiť sa a využívať dostupné zdroje vo svojom okolí. Čítanie precvičuje a zdokonaľuje myslenie, sústredenosť a koncentráciu. (Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti, 2016) . Prispieva tiež k tomu, že ľudia sa učia nielen tvorivo a otvorene myslieť, ale

aj využívať túto schopnosť na riešenie problémov, čo ich inšpiruje k obohacovaniu ich vnútorného prežívania.

Z dlhodobého hľadiska je pri vzdelávaní dôležité, aby žiak dokázal čítaný text porozumieť, vedel si vyhľadať správne odpovede na zadané úlohy, náležite ich zodpovedať, získané informácie použiť aj pri iných aktivitách ako svoju vlastnú skúsenosť. (Muličáková, 2015).

S pojmom čitateľská gramotnosť priamo súvisia dôvody, pre ktoré ľudia čítajú. Tých môže byť mnoho. Štúdia PIRLS identifikuje dva ciele čítania najdôležitejšie pre vekovú skupinu štvrtákov na základných školách: čítanie pre literárny zážitok a čítanie pre získavanie a využívanie informácií. (Mullis at al., 2011 podľa nucem.sk). Všeobecne sú tieto dva ciele aktuálne v podstate pre každú vekovú kategóriu, mení sa len ich váha a sila významu. Zároveň sa tieto ciele spájajú s inými typmi textov. Pri čítaní pre literárny zážitok sa väčšinou využíva beletria, zatiaľ čo pri získavaní a využívaní informácií sa uplatňujú skôr nelineárne texty ako sú mapy, tabuľky, technické návody a pod. „*Čítanie teda zahŕňa nielen techniky čítania, ale aj intelektuálne spracovanie informácií a ich praktické uplatnenie a využitie v každodennom živote*“ (Muličáková, 2015, s. 6).

„*Čítanie je intelektuálna zručnosť, ktorú používame na všetkých predmetoch ZŠ i na stredných školách. Je významným prostriedkom na rozvoj jazykového vyjadrovania, rečovej kultúry a estetického čítania. Je dôležitým nástrojom vzdelávania v škole i sebazvedávania v bežnom živote. Svojou kvalitou podmieňuje učenie sa. Je najcennejším spôsobom získavania informácií a súčasne i prostriedkom sebarealizácie.*“ (Manniová in Gavora a kol., 2012, s. 27).

Medzi každodenné aktivity väčšiny jednotlivcov patrí zbieranie a používanie informácií. Podstatná časť týchto informácií je predkladaná vo forme rôznych faktografických textov, z ktorých tieto informácie získavame čítaním. Významnú úlohu pri tom hrá porozumenie textu. Čítanie s porozumením vyžaduje omnoho viac, než len kladnú techniku čítania, je to aktivita, ktorú si deti musia tiež nacvičiť a neustále rozvíjať. (Gavora, 2012). Táto zložka čítania – čítanie s porozumením, nahrádza doteraz široko využívaný model vyučovania, memorovanie. Bohužiaľ, však musíme súhlasiť aj s vyjadrením Zápotočnej, že sa žiaci pri prechode na druhý stupeň základnej školy ešte stále nevedia samostatne a efektívne z učebného textu učiť a prevláda práve memorovanie, ktoré v konečnom dôsledku spomaľuje napredovanie žiakov nielen v školskom prostredí. (Zápotočná podľa Gavora, 2012). Práve preto je potrebné, aby sa technika čítania s porozumením vstúpila už v prvých ročníkoch základnej školy, ale začať sa môže už v predškolskom veku doma, či v predškolských zariadeniach pomocou rôznych aktivizačných hier a metód s využitím počúvaného textu.

Čítanie však nevyužívame na vzdelávanie iba v škole, je to aktivita, ktorú môžeme vykonávať v podstate kedykoľvek a kdekoľvek. Je to spôsob obohacovania nášho vnútorného prežívania a učenia sa z poznatkov iných. Tým, že čítame rôzne biografie či literatúru faktu, sa dozvedáme informácie dôležité pre realitu okolo nás. Tieto informácie nás môžu inšpirovať k tomu, aby sme sa o danom fakte, eventuálne človeku dozvedeli viac, a tým uspokojili svoju potrebu.. Takáto literatúra nás môže priviesť aj k zmene našich postojov a názorov, a tým nás posunúť ďalej v našom psychologickom a emocionálnom vývoji.

Celkový význam čítania

„*Myslím si, že čítanie je osvojovanie si sveta okolo nás i v nás. Je to zmocňovanie sa neznámeho a nepoznaného.*“ (Daniel Hevier in Dobrá škola, 2011).

Jednou z najdôležitejších pozitív, ktoré čítanie prináša je schopnosť sústrediť sa na jednu vec, čím zvyšuje našu schopnosť koncentrácie a predlžuje čas, počas ktorého sme schopní sa na danú vec plne sústrediť. Túto schopnosť potom vieme využiť vo všetkých sférach života na dosiahnutie vyššej efektivity a ľahšej aktivizácie pre daný výkon. V dnešnej dobe sme tak nastavení na tzv. multitasking, je pre nás bežné robiť niekoľko vecí zároveň. Z vlastného pozorovania žiakov počas praxe môžem povedať, že je u nich bežné počas prestávky rozprávanie so svojimi spolužiakmi a zároveň chatovanie na mobile, alebo nejaká elektronická hra. No plne sa nesústredia ani na jednu z týchto činností. To isté platí aj pri vyučovaní. Bežne sa stáva, že žiaci čítanému textu neporozumejú. Nie je to však preto, že by bol text neprimeraný ich veku, či schopnostiam, je to preto, že žiaci nie sú schopní sa na text plne sústrediť a zachytiť informácie podstatné na porozumenie, ďalšej práce s textom. Ich pozornosť je roztrieštená, žiaci sú nepozorní kvôli iným aktivitám.

Čítanie beletrie je ideálny spôsob ako túto situáciu zlepšiť, alebo úplne napraviť. Keď je žiak vtiahnutý do deja knihy a stotožní sa s jej hrdinami, sústredí sa plne len na tento jeden príbeh. Trénuje

si tým svoju koncentráciu a schopnosť analyticky aj kriticky myslieť. Výbornou analógiou pre názorné vysvetlenie je film *Nekonečný príbeh*, kde je schopnosť prežívať čítaný príbeh s hrdinami knihy ako jediný spôsob zachrániť svet fantázie. Prenesené do skutočného sveta – prežívaním príbehov s hrdinami z kníh a sústredenie sa na jednu vec, zlepšujeme naše kognitívne, kritické a analytické myslenie, rozvíjame naše vnútorné hodnoty a charakter, a získavame skúsenosti, ktoré neskôr môžeme využiť aj v iných životných situáciách, či pri riešení problémov. Zároveň nás príbehy, ktoré čítame, inšpirujú k aktivitám namiereným na sebarealizáciu a seba rozvoj v rôznych sférach našich životov a záujmov.

Zmysel čítania

„*Súčasná koncepcia vzdelávacej politiky vníma čitateľskú gramotnosť ako jednu zo spoločenských priorít, ako jeden z činiteľov reformy vzdelávania v slovenskom školstve*“ (Muličáková, 2015, s. 9).

Čítanie ako činnosť vykonávame v dnešnom svete zaplavenom informáciami v najrôznejších formách a farbách prakticky neustále. Čítaním sa dostávame k informáciám, ktoré hľadáme, potrebujeme, o ktoré sa zaujímate. Avšak zmysel čítania nie je len v tom, že si vieme vyhľadať rôzne informácie, vplyv čítania na rozvoj osobnosti, charakteru, hodnotových rebríčkov, ako aj vzdelania, je obrovský. Dr. Carson vo svojej knihe cituje v jednej z autobiografií kníh, ktorú čítal ešte ako mladý chlapec. Ide o knihu *Frederick Douglass: Narrative of the Life of Frederick Douglass*. „*Keď sa naučíte čítať, budete navždy slobodní.*“ (Frederick Douglass in Carson, 2015, s. 196). Súhlasím s názorom, ktorý prezentuje Dr. Carson vo svojej knihe: „*Vedomosti znamenajú moc.*“ (Carson, Máš mozog, 2015, s. 197). Knihy a vzdelanie prinášajú rozhľad a nadhľad, zároveň nám pomáhajú intelektuálne a jazykovo rásť. Je omnoho ťažšie ovládať a manipulovať vzdelaných ľudí, ktorí si vedia vytvoriť vlastný názor a nenechajú sa zatiahnuť do činov, s ktorými sami nesúhlasia.

Čítaním kvalitnej literatúry sa tiež pozitívne rozvíja aj naša slovná zásoba a schopnosť vyjadrovania sa. Ako uvádza Bauerlein, aby žiaci dostatočne porozumeli tomu, čo čítajú predovšetkým na predmetoch humanitného zamerania, musia mať na to dostatočnú slovnú zásobu. Tú však nezískajú len tým, len svojou usilovnosťou v škole, ale predovšetkým komunikáciou s priateľmi, s rodinou mimo školy, a tiež čítaním inej literatúry (časopisy, textové správy, hry, webstránky, televízne programy, či knihy, ktoré ich zaujímajú...).

Príprava na čítanie

Príprava na čítanie prebieha už od ranného detstva. Od útleho veku rozvíjame u detí používanie všetkých zmyslov, čím im umožňujeme objavovať svet okolo nás. Ako pri každej činnosti aj tu platí zásada „od najjednoduchšieho k zložitejšiemu a komplikovanejšiemu“. Týmto spôsobom sa môžeme ubezpečiť, že sa deti nepreťažia a nezačnú veci okolo seba odmietať. Na takom istom princípe funguje aj čítanie a príprava na samostatné čítanie.

Psychológovia odporúčajú čítať deťom knihy už od útleho detstva. Táto pravidelná činnosť im dovoľuje nielen objavovať svet všetkými zmyslami, no zároveň v nich pestuje zvyk vykonávať túto činnosť pravidelne aj v neskoršom veku. Pre deti je veľmi dôležité, aby sa významné činnosti v ich živote pravidelne opakovali.

Z bežného pozorovania vieme, že deti získavajú poznatky z čitateľskej gramotnosti už pred nástupom do školy. Ide o tzv. rannú gramotnosť, ktorú mu sprostredkúva blízka rodina práve čítaním. Je to prejav priaznivého kultúrneho prostredia domova, kedy deti prichádzajú do styku s knihami a tlačeným slovom. (Gavora, 2006).

Príprava na čítanie však nie je aktivita, ktorú by sme mali aplikovať len pri čítaní pre deti predškolského veku. Môžeme povedať, že je to vlastne jedna z fáz, ktorá predchádza priamemu čítaniu textu. Tu je dôležité nielen to, čo ideme čítať, ale aj to kde, s kým, za akých podmienok a v akom citovom rozporení sa práve nachádzame. Počas tejto fázy by sa ideálne mala navodiť taká situácia, kedy by sa deti, žiaci, ale vlastne každý jedinec mal začať na aktivitu čítania tešiť a vnímať ju ako niečo pozitívne, zaujímavé a prínosné.

Aktivita čítania nezačína tým, že dekodujeme význam písmen, či slov v texte, ale spúšťa sa už samotným prezeraním si nadpisu textu, obrázkov pripojených k danému textu, rozsahom textu a jeho členením. Týmto javmi si čitateľ vytvára určité očakávania, predpoklady spojené s následným čítaním, čiže dekodovaním slov, viet a súvetí. Táto fáza je z hľadiska navodenia pozitívneho vnímania textu veľmi dôležitá. Už v tejto rovine čítania prichádza prvé porozumenie, či neporozumenie textu, ktoré

následne ovplyvní všetky aktivity súvisiace s čítaním. V mnohých prípadoch rozhoduje o tom, či si čitateľ daný text vôbec prečíta, alebo nie. (Gavora a kol., 2012).

Tento postup je obzvlášť dôležitý pri čítaní učebného textu alebo textu, ktorý čítame na hodine, či text, ktorý je určený na bližšiu analýzu počas vyučovania. Aktivizujú sa tým vedomosti, ktoré žiak už má, prebudí sa tým jeho zvedavosť a navodí sa atmosféra očakávania, ktorá napomáha k zvýšeniu pozornosti venovanej čítaniu. Zároveň je vhodné používanie aktivizačných otázok k textu a k aktivitám, ktoré budú nasledovať po prečítaní daného textu.

Čítanie v rámci vyučovania

Aktivizujúce a motivačné metódy vo vyučovaní

„Aktivizácia znamená vzbudenie, usmerňovanie aktivity žiakov a študentov vo výchovno-vzdelávacej práci v intenciách cieľov školy, spoločnosti, človeka“ (Zelina, 2002, s. 7).

Pedagogická prax postupne prijíma skôr nedirektívne prístupy k učeniu, kedy žiak nie je donucovaný k aktivite, ale používajú sa metódy k aktivizácii a následne k samostatnej a efektívnej práci. Je dôležité, aby žiaci učebnú látku nielen pasívne prijímali, ale stali sa aktívnymi účastníkmi učebného procesu. (Gavora, 2012).

„Konceptia tvorivého vyučovania kladie dôraz na samostatnosť, aktivitu a tvorivú činnosť žiakov“ (Zelina, 2002, s.6). Dôležitým faktorom pri tvorivom vyučovaní však zohráva aj motivácia. Je to podnietenie, udržanie a usmerňovanie ľudskej energie a aktivity tak ,aby viedlo k uspokojeniu stanoveného cieľa, či potreby.

„Aktivizácia a motivácia sú nosnými, základnými problémami vzdelávania“ (Zelina, 2002, s. 5).

Pri tvorivom učení a vyučovaní, ktoré by malo byť v dnešnej dobe hlavnou formou vyučovania na školách, je ideálnym riešením zapojenia čítania do vyučovacej hodiny nastolenie nejakej diskusnej otázky, či problému, ktoré treba vyriešiť, no zároveň nemusí existovať len jediné riešenie. Tým sú do problematiky zapojené viaceré úrovne učenia , čo tiež znamená, že je veľká nádej na zaujatie viacerých žiakov v triede ako napr. pri frontálnom učení, či pri učení formou prednášky. Existujú mnohé aktivizačné metódy ako napríklad problémové metódy, hry, diskusné metódy, situačné, inscenačné, či projektové metódy. Ich zahrnutím do vyučovacieho procesu podporujeme u žiakov vôľu komunikovať svoj názor a vyhľadať si informácie k danej téme. Riešenie úloh , odpovede na otázky, problémy to všetko patrí medzi základné parametre aktivizácie a motivácie žiakov. (Zelina, 2002).

Petlák (Petlák, 2004) rozdeľuje motivačné metódy na vstupné a priebežné:

- medzi vstupné metódy zaraďuje: motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, motivačná demonštrácia, problém ako motivácia.
- medzi priebežné metódy zaraďuje: motivačná výzva, aktualizácia obsahu učiva, pochvala, povzbudenie a kritika.

Čítanie vo vyučovaní sa veľmi dobre využíva najmä pri používaní aktivizačných a motivačných metód ako je napr. heuristický program DITOR. Ide o tvorivé riešenie problémov, kedy žiak pracuje v skupine, alebo samostatne na danej úlohe a úlohou je nejaké tvorivé riešenie, ku ktorému prišiel s využitím kognitívnych procesov. Najmä druhý krok tohto programu zahrňuje vyhľadávanie informácií hlavne pomocou čítania. Žiaci študujú dostupné materiály, zároveň sa pýtajú učiteľa na rôzne otázky k danej téme. Tým sa zdokonaľujú v komunikácii, aj v čítaní s porozumením. Samostatná práca žiakov ich motivuje k tomu, aby si o probléme zistili čo najviac informácií, čítanie tak funguje ako ideálny aktivizačný prostriedok pre ďalšie vzdelávanie nielen na vyučovacích hodinách, ale aj mimo nich. (Zelina, 2002)

B. Carson (Carson, 2015) odporúča čítať o všetkom, čo sa v škole učí, ale aj knihy, ktoré ich zaujímajú osobne a oslovili ich buď svojím žánrom, alebo formou prezentácie. Takéto texty prinášajú čitateľovi inšpiráciu, zlepšenie života, istý únik z reality ako aj skúmanie nových súvislostí, ktoré sa počas čítania môže dozvedieť (Carson, 2015). Sloboda rozhodovania vo výbere knihy, či textu je tiež určitá orma motivácie a aktivizácie žiakov. Týmto krokom uznávame aj individualitu žiaka a povzbudzujeme ho k ďalšiemu čítaniu.

Čítanie v rodnom i cudzom jazyku

Používanie autentických materiálov na rozvoj čítania v rodnom i cudzom jazyku vo vyučovaní je tiež výborným doplnkovým učebným materiálom. Tu si však musíme dávať pozor na používanie

vhodných textov, ktoré nebudú pre žiakov predstavovať príliš veľkú výzvu alebo námahu. Autentické materiály väčšinou obsahujú omnoho komplikovanejšiu slovnú zásobu, či gramatiku, než na akú sú žiaci bežne pri čítaní zvyknutí, čo môže viesť k de motivácii a odmietaniu. Všetky takéto materiály by mali byť mierne nad vedomostnou úrovňou cieľovej skupiny čitateľov, aby sa zabezpečila motivácia k aktívnej práci s predloženým materiálom.

Pri čítaní v cudzom jazyku, hlavne pri nižšej vedomostnej úrovni, by sa mali používať hlavne materiály, ktoré sú formou podobné i v rodnom jazyku a texty predovšetkým kratšieho rozsahu. Na základe podobnosti môžu potom žiaci dekodovať aj neznáme slovíčka, alebo vety. Takýmito materiálmi sú napríklad jedálne lístky, rôzne formuláre, cestovné lístky, texty piesní, riekanky, porekadlá a pod. Čítanie v rodnom jazyku je jednoduchšie v tom, že žiaci rozumejú podstatne viac zo slovnej zásoby, no i tu sa môžu vyskytnúť slová, vety, ktoré sú pre nich príliš náročné, alebo sa s nimi ešte nestretli. Keď ich je príliš veľa, hrozí situácia, že žiaci textu vôbec neporozumejú, a tak a znova dochádza k de motivácii čitateľa. Výhoda čítania v rodnom jazyku je v tom, že sa môžu používať komplexnejšie texty, ktoré poskytujú hlavne estetický zážitok. Takéto texty sú napríklad básne, poviedky, legendy, ale i odborné články z populárno vedeckých časopisov. Žiaci vo všeobecnosti veľmi radi takéto materiály čítajú predovšetkým preto, lebo sa im zdajú omnoho zaujímavejšie než napr. texty v učebniciach.

Táto naša generácia si vytvára často závislosť na internete, považuje to za absolútne legitímnu vec, ktorá má dokonca spoločenskú váhu. Mladí ľudia sa cítia bez pripojenia na net izolovaní od spoločnosti svojich vrstovníkov, ale neuvedomujú si, že sa svojim správaním izolujú od ostatnej spoločnosti a pripravujú sa o možnosť naozaj dospieť. (Bauerlein, 2010).

Keď si porovnáme klasickú knihu s článkami/textami na internete, zistíme veľké rozdiely v kvalite. To sa týka nielen slovnej zásoby, ale aj spoľahlivosti zdrojov, kvality vyjadrovacích prostriedkov, štylistiky, gramatiky, morfológie. Tieto rozdiely vznikajú už v zárodku. Články a texty na internete nemusia mať nutne zlú kvalitu (ak sú písané kvalitnými autormi, ktorým záleží na relevantnosti ich tvrdení a uvádzaných faktov), avšak kontrola, ktorej podlieha kniha, u týchto textov absentuje a je omnoho pravdepodobnejšie, že sa tam vyskytnú chyby, ktoré nutne ovplyvňujú kvalitu výsledného diela, či úmyselne zavádzajú s cieľom dosiahnuť žiadaný efekt.

Z tohto dôvodu by sme mali mladých ľudí podporovať v tom, aby používali elektronické médiá, no uvážlivo vyberali to, čo si prečítajú a akú váhu danému dielu pridelia.

Tamášová (Gavora, 2012) uvádza základné metodické pravidlá pre čítanie deťom:

- nečítať príliš dlho
- dopriať počúvajúcemu dieťaťu dostatok času, aby príbeh precítilo a
- rozvíjalo si pritom svoju predstavivosť
- ak sa číta na pokračovanie, je dobré pred každým ďalším čítaním stručne zhrnúť predchádzajúcu časť. (Gavora, 2012, s. 175).

Taktiež je dobré venovať po čítaní určitý čas rozhovoru o prečítanom obsahu. (Tamášová in Gavora, 2012).

Bolo dokázané, že rodinné čítanie má pozitívny vplyv na výkon žiaka v škole a tiež podporuje rozvoj pozitívnych citov ku knihám a gramotnosti. Predstavovanie čítania v rodine ako zdroj zábavy a poučenia vedie deti k pozitívnejšiemu vnímaniu čítania než keď je zdôrazňovaná hlavne zručnosť čítania (Gavora, 2012).

Zaujímavosť textu

Pri voľbe knihy, či príbehov, ktoré chceme deťom čítať, alebo ktoré si chcú deti čítať sami, je dôležité myslieť na dynamiku textu. Texty, ktoré obsahujú dlhé charakteristiky postáv alebo priestorov, majú u mladých čitateľov len veľmi malú šancu na úspech. Kniha, ktorá má dieťa zaujať a zároveň aj osloviť, musí obsahovať niekoľko základných kritérií.

Rusňák (2009, s.14) uvádza tieto kritériá pre dobrú knihu:

1. kniha by mala byť pravdivá (odhaľovanie dobra i zla, svetlých i temných stránok v živote i vo svete)
2. kniha by mala byť umelecky presvedčivá (aby dieťa spontánne absorbovalo podstatu umeleckých obrazov a znakovosti literatúry)
3. kniha by mala byť zaujímavá (teda nie nudná, ani nepochopiteľná)

4. kniha by mala mať potenciál osobnostne dieťa rozvíjať a dať mu možnosť duševného rastu

Záver

Aktivizácia žiakov je nevyhnutnou súčasťou vyučovacieho procesu v našich školách. Nie vždy sú učitelia pri tejto snahe úspešní, no väčšinou dokážu rôznymi metódami a prístupmi študentov a žiakov podporiť v tom, aby si prečítali ponúkané dielo, ktoré nie je práve z oblasti ich záujmu, a tým im postupne rozširujú obzor ich vnímania okolitého sveta. Postupný rozvoj čitateľskej gramotnosti je jednou z hlavných zložiek úspechu vzdelávania a sebazvedávania, bez ktorej nemôžeme napredovať v našich osobných ani profesionálnych životoch. Rozvoj slovnej zásoby, gramatickej štruktúry ako aj stylistickej schopnosti je podmienený práve pravidelným čítaním literatúry rôznych žánrov a foriem. Čítanie rozširuje emocionálnu aj estetickú stránku osobnosti, inšpiruje, rozvíja fantáziu, ponúka istý únik z reality, otvára obzory novým myšlienkam, súvislostiam a poznatkom.

S rozvojom čitateľskej gramotnosti a pozitívneho návyku pravidelného čítania nezačíname až vtedy, keď sa dieťa začína učiť čítať. Práve naopak. Tým, že čítame už malým deťom, spievame im krátke piesne, rozprávame rôzne riekanky a básničky, oboznamujeme ich so svetom literárnych diel a budujeme ich vlastnú knižnicu detskej literatúry, vytvárame tak potrebný základ pre úspešné napredovanie v oblasti učenia a sebazvedávania. Musíme mať vždy na pamäti, že čítať sa má za odmenu, a nie za trest. Pozitívny emocionálny náboj podporuje kladné vnímanie pravidelnej čitateľskej aktivity, akou je práca s textom na hodinách v škole, ale aj čítanie pre zábavu mimo školského prostredia.

Na podporu čítania počas vyučovania môžeme použiť rôzne aktivizačné a motivačné metódy, ktoré posunú vyučovanie do fázy aktívneho zapájania sa žiakov do práce na hodinách, ale aj mimo nich. Diskusiou, nastolením problému, alebo možnosťou alternácie literárneho diela, či inými formami práce sa žiak posúva z pasívneho prijímateľa informácie do pozície aktívneho účastníka vyučovacieho procesu. Týmto spôsobom sa rozvíja nielen čitateľská gramotnosť, ale aj komunikačné zručnosti a schopnosti spolupráce. Vyučovanie sa stane pestrejším, ak učiteľ na hodinách použije rôzne materiály mimo učebnice a učebnicového textu. Odborné texty, časopisy, autentické materiály, ale aj rôzne nosiče takýchto doplnkových materiálov napomáhajú k aktivizácii žiakov a ich spoločnej vôle spolupracovať na hodinách. Organizovanie rôznych záujmových dní vedy a kultúry taktiež pozitívne vplyva na rozvoj čitateľských návykov žiakov. Počas takýchto akcií môžu žiaci ukázať, čo sa naučili, dozvedeli, čo ich zaujíma, alebo v čom by si chceli prehĺbiť svoje vedomosti. Tým sa naskytá učiteľom výborná príležitosť ako lepšie spoznať svojich žiakov.

Pri voľbe čítaných textov však nesmieme zabúdať na základné požiadavky, ktoré musia splňať. Zaujímavosť textu, jeho dynamika, prepojenie s potrebami a záujmami žiakov podporujú ich vôľu si takýto text prečítať a pracovať s ním. Čítanie poézie a prózy rozširuje ich estetické čítanie a dáva im napr. schopnosť rozšifrovať aj mnohokrát prenesené významy. Týmto spôsobom ich učíme myslieť aj mimo obzoru, umožňujeme im vidieť niečo iné ako sú priamočiare súvislosti medzi postavami, dejom, priestorom a časom.

Podpora čítania v rodinnom prostredí zohráva tiež významnú úlohu v tom, ako dieťa čítanie vníma a akceptuje. Dieťa prijíma aktivity rodičov ako prirodzený vzor hodný napodobňovania. Preto je dôležité, aby bolo čítanie súčasťou rodinného života. Spoločné čítanie pred spaním nielenže upevňuje puto medzi rodičom a dieťaťom, ale tiež predstavuje ideálny spôsob odhaľovania sveta beletrie a neskôr aj inej literatúry.

Vedenie k čítaniu by malo byť prioritou hlavne pre učiteľov základných škôl na prvom stupni. Svojou prácou (predovšetkým aktívnou diferenciaciou) a prehľadom v oblasti detskej literatúry dokážu svojich žiakov pozitívne usmerniť pri výbere vhodnej knihy. Pod ich vedením sa budú deti aktívne zapájať do rôznych recitačných alebo rečníckych súťaží, práve tieto aktivity deti opätovne inšpirujú k participácii pravidelnej práci s literatúrou.

Vzdelávanie dnešnej mladej generácie už neprebíha s perspektívou definitívneho ukončenia po absolvovaní strednej, prípadnej vysokej školy. Potreba celoživotného vzdelávania aj mimo vzdelávacích inštitúcií je jednou z hlavných cieľov, jeho plánovanie a hlavne aktívne zaradenie do každodenného života je voľbou, ktorá je aktuálna nielen pre všetkých aktívnych jedincov, ale pre všetkých, ktorí chcú držať krok s celospoločenským rozvojom, pokrokom, či zmenami. Toto

vzdelávanie prebieha hlavne formou neformálneho a neinštitucionalizovaného vzdelávania práve prostredníctvom čítania.

Na záver by som chcela poznamenať, že čítanie je najlepší spôsob ako nenásilne formovať a pozitívne vplývať na psychologický a estetický vývoj detí a mladých ľudí. Je to aktivita, ktorá je výhodná pre všetky generácie a spoločenské vrstvy, zároveň predstavuje nevyčerpatel'ny zdroj vedomostí, informácií a zážitkov. Všetko, čo potrebujeme je siahnuť po dobrej knihe alebo časopise, otvoriť si text na počítači alebo inom elektronickom médiu a dovoliť našim očiam začať s čítaním.

ZOZNAM LITERATÚRY:

- Bauerlein, M. (2010)** Najhlúpejšia generácia, 1. vyd., Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., 208 s.
- Carson, B., Lewis, G., ShawLewis, D. (2015)** Máš mozog, Prameň, 237 s.
- Gavora, P. (2005a)** Učiteľ a žáci v komunikaci, Brno: Paido, 165 s.
- Gavora, P. (2006b)** Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu, Bratislava: Univerzita Komenského, 230 s.
- Gavora, P. a kol. (2012c)** Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka, Nitra: Enigma, 193 s.
- Gigalová V. a kol. (2015d)** Dospelý jedinec v hypermoderní spoločnosti, 1. vyd., Olomouc: Univerzita P
- Homolová, E. (2003)** Autentický materiál ako prostriedok rozvoja jazykových a komunikatívnych kompetencií žiakov, [online], Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003, 98 s. [cit. 2018-04-16], dostupné na internete: <<https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=476>>
- Koršňáková, P., Kováčová, J. (2007)** Národná správa OECD PISA SK 2006, [online], Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2007, 56 s., [cit. 2018-04-16], dostupné na internete: <http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pisa/publikacie_a_diseminacia/1_narodne_spravy/N%C3%A1rodn%C3%A1_spr%C3%A1va_PISA_2006.pdf>.
- Ladányiová, E. (2007)** Čitateľská gramotnosť žiakov 4. ročníka ZŠ Národná správa zo štúdie PIRLS 2006 [online], Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2007, 44 s. [cit. 2018-04-16], dostupné na internete: <http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pirls/publikacie/%C4%8Dit_gram_n%C3%A1r_spr%C3%A1v_PIRLS2006a.pdf>.
- Matejů, P., Straková J., Veselý, A. (2010)** Nerovnosti vevzdělávání, 1. vyd., Praha: Slon, 495 s.
- Mistrík, J. (1996)** Efektívne čítanie, Bratislava: Veda, 117 s.
- Muličáková, A., Ustohlavová, T. (2015)** Rozvoj čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní. [online]. Bratislava: 2015, 36 s. [cit. 2018.03.28]. Dostupné na internete https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/t_ustohalova_a_mulicakova_rozvoj_citat_gramotnosti_v_prim_vzdel.pdf.
- Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., Drucker, K.T. (2012)** PIRLS 2011 International Results in Reading. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, [online] Boston College. 162 s., [cit. 2018-04-16] ISBN: 1-889938-53-X. Dostupné na internete: <https://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/downloads/P11_IR_FullBook.pdf>.
- Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Kennedy, A.M, Trong, K.L., Sainsbury, M. (2011)** PIRLS 2011 Assessment Framework. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, [online] Boston College. 162 s., [cit. 2018-04-16] ISBN: 1-889938-53-X. Dostupné na internete: <https://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/downloads/PIRLS2011_Framework.pdf>.
- Petlák, E. (2004)** Všeobecná didaktika, Iris, 311 s.
- Petlák, E. (2012)** Inovácie v edukačnom procese. 1. vyd. Dubnica nad Váhom : Dubnický technologický inštitút, 158 s.
- Petlák, E., Fenyvesiová, L. (2009)** Interakcia vo vyučovaní, Iris, 137 s.
- Petlák, E., Juszczak, S. a kol. (2004)** Diferenciácia vyučovania a súvislosti, Nitra: PF Univerzita Konštantína Filozofa, 363 s.

- Petlák, E., Valábik, D., Zajacová, J. (2009)**
Rusnák, R. (2009) Vyučovanie – mozog – žiak, Iris, 96 s.
- Zápotočná, O. (2013)** Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii. [online] Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2009, [cit. 2018-04-23], dostupné na internete: <[moodledata.pf.unipo.sk/publikacie/ucebnice/Svetova-literatura-Rusnak.pdf](#)>.
- Zelina, M. (2002)** Metakognitívne procesy v čítaní, učení a vzdelávaní, Veda, Trnavská Univerzita, Pedagogická fakulta, 142 s..
- Ciele čitateľskej gramotnosti, (2011)** Aktivizácia a motivácia žiakov na vyučovaní, Banská Bystrica: Metodické centrum, 78 s.
- Memorandum (2000)** Ciele čitateľskej gramotnosti. In Školský portál. [online]. 3.1.2011. [cit. 2018-04-2] Dostupné na internete: <<http://www.skolskyportal.sk/vzdelavanie-vychova/ciele-citateľskej-gramotnosti>>.
- Národná stratégia (2016)** Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa. [online] Brusel: Komisia európskych spoločenských, 2000, 40 s. [cit. 2018-04-21] SOC/COM/00/075, dostupné na internete: https://www.minedu.sk/data/files/2607_2000_memorandum_o_celozivotnom_vzdelavani.pdf.
- Rámcové učebné plány (2018)** Národná stratégia zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti, [online] Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2016, 33 s. [cit. 2018-04-16] dostupné na internete: <https://cloud.edupage.org/cloud/Narodna_strategia_zvyšovania_urovne_a_kontinualneho_rozvíjania_citateľskej_gramotnosti.pdf?z%3AXaTrm%2Fefa%2Bjoe6pwMWnM2eewtP0H2%2BOIKrhkSiO%2FWch0F2woeAZbpoD27vAR7Vs0>.
- I** Štátny vzdelávací program ISCED1, [online] Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 15 s. [cit. 2018-04-21] dostupné na internete: [program-svp-pre-druhy-stupen-zs/ramcove-ucebne-plany/](#).
- S** <http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/svp_pv_2015.pdf>.
- C**
- E**
- PIRLS (2018)** Teoretické východiská štúdie PIRLS, [online] [cit. 2018-04-21]. Dostupné na internete: <http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/pirls/zakladne_informacie_o_studii_pirls/Teoretick%C3%A9_v%C3%BDchodisk%C3%A1%C5%A1t%C3%BAdie_PIRLS.pdf>.